

Câteva date inedite despre începuturile carierei numismatului Vladimir Clain-Stefanelli (1914-1982) la 100 de ani de la nașterea sa

Monica DEJAN*

Probabil că sunt puține povești de viață atât de impresionante precum cea trăită de Vladimir Clain-Stefanelli, nu neapărat prin tragismul ei, ci prin remarcabila ei desfășurare pe două continente, în care liantul a fost aplecarea pentru studiul monedelor, început în anii '30 ai secolului trecut la Universitatea din Cernăuți.

O serie de documente aflate la Direcția Județeană Suceava a Arhivelor Naționale aduce mici întregiri cu privire la faza timpurie a carierei viitorului numismat. În cadrul fondului Nicolai Grămadă se păstrează numeroase înscrisuri pe care ultimul director al Muzeului Bucovinei din Cernăuți a reușit să le salveze din fața invaziei sovietice a nordului Bucovinei petrecută la 26 iunie 1940. Printre acestea, procese verbale ale ședințelor muzeului, state de plată și corespondență. Deși amintite în câteva prilejuri¹, documentele fondului Grămadă oferă în continuare multe linii de cercetare, reprezentând istoria de la sfârșitul secolului XIX și până în primii ani de instaurare a comunismului, așa cum poate fi ea văzută în activitatea unui muzeu și a angajaților săi. În plus, faptul că toți angajații muzeului cernăuțean au fost și salariați ai Universității din Cernăuți, adaugă noi informații mai puțin știute ale activității lor extra-universitare, cum este și cazul pe care îl amintim în prezentul articol.

Vladimir Clain-Stefanelli face parte dintre cercetătorii afirmați între cele două războaie mondiale în cadrul Universității din Cernăuți, ocupând o vreme funcția de asistent al profesorului Teofil Sauciuc-Săveanu. Alături de el, la Facultatea de Litere, își desfășurau activitatea unii dintre cei mai importanți istorici și arheologi ai perioadei interbelice, dar al căror drum s-a sfârșit în închisorile comuniste sau în uitare: Teofil Sauciuc-Săveanu, Ion Nistor, Nicolai Grămadă, Vasile Grecu și alții.

După cum ne arată *Procesele verbale ale ședințelor Muzeului industrial bucovinean și ale Muzeului Regional (Muzeul Bucovinei) de la 1921 până la 1944*², la data de 9 noiembrie 1936 profesorul Teofil Sauciuc-Săveanu, președintele Comitetului Secțiunii Istorice a Muzeului Bucovinei din Cernăuți, propune „înființarea unui post de asistent retribuit cu 2400 lei”, post pentru care se va organiza un concurs³. În urma publicării unui anunț în ziarul *Glasul Bucovinei* și „pe tabla neagră a Universității”⁴ la concurs s-au prezentat trei candidați și, „după o discuție vie și detaliată asupra fiecărei cereri, se constată că numai

* Muzeul Bucovinei, Suceava; monicagogu@yahoo.com

¹ Doina Iavni, *Nicolai Grămadă (1892-1961). Contribuții biografice*, Analele Bucovinei, 19, 2012, 1, p. 329-338; Monica Dejan, *120 de ani de la înființarea Muzeului Bucovinei din Cernăuți (1893-2013)*, Analele Bucovinei, 21, 2014, 2, p. 521-532.

² Direcția Județeană Suceava a Arhivelor Naționale (DJSAN), Fond personal Nicolai Grămadă, B 4, f. 1-80.

³ *Ibidem*, f. 65.

⁴ *Proces verbal asupra ședinței Delegației Permanente a Muzeului Regele Carol II din Cernăuți din 11 decembrie 1936*, DJSAN, Fond personal Nicolai Grămadă, B5, f. 13-15.

Clain Valdemar corespunde tuturor condițiilor concursului, luând apoi în considerare și lucrările științifice și practice îndeplinite de numitul candidat în domeniul muzeografic (seminarul numismatic și arheologic al Universității, biblioteca seminarului istoric, desgropările la Mangalia etc.), se decide cu unanimitate de voturi angajarea domnului Clain Valdemar ca asistent provizoriu și cu un preaviz de două luni cu un salariu lunar de 2400 lei”⁵, mărit în anul următor la 3000 lei⁶.

Conducerea muzeului a avut în vedere și activitatea științifică a tânărului absolvent care, cu doi ani înaintea angajării lui, susținea nu mai puțin de trei comunicări pe teme numismatice la cel de-al treilea Congres de Arheologie și Numismatică de la Cernăuți (29-30 septembrie 1935)⁷.

În *Raport asupra activității muzeului pentru epoca de la 1 ianuarie 1936 până la 31 martie 1937*, Valdemar Clain apare angajat al instituției ca asistent⁸. Raportul precizează că „una dintre cele mai urgente probleme care s-a pus noii conduceri spre imediată soluționare, a fost inventarierea sistematică și științifică a colecțiilor muzeului. Pentru realizarea acestui postulat, a fost angajat de Delegația permanentă a muzeului, d-l Valdemar Clain, licențiat în litere, în calitate de asistent. D-sa a și început la 1 ianuarie 1937 lucrarea de inventariere, sub supravegherea d-lui vice-președinte Dr. Teofil Sauciuc-Săveanu”⁹.

Activitatea muzeului cernăuțean se desfășura conform statutului instituției, care prevedea atât cercetarea și inventarierea colecțiilor, cât și un program de vizitare. Atmosfera se anima în mod deosebit în cazul apariției unei personalități. În anul 1937, cu Vladimir Clain-Stefanelli asistent (însușind atribuții de custode, gestionar, muzeograf și ghid¹⁰) este întâmpinat prințul moștenitor al Suediei, Gustav Adolf, arheolog¹¹. În onoarea înaltului oaspete a fost organizată o mică expoziție cu monede suedeze și medalii, curățarea lor revenindu-i proaspătului angajat: „în scopul acesta dl. asistent V. Clain a jertfit și două nopți”¹², după cum menționează *Raportul* directorului muzeului pentru anul 1937, care propune în încheiere necesitatea cumpărării de literatură numismatică¹³. În continuare se precizează că „inventarierea medaliilor și monedelor, cu precizia perfectă, merge încet înainte. Până astăzi s-a terminat inventarierea medaliilor cu inv. no 1-246, cam 300 bucăți, iar cu inventarierea monedelor s-a ajuns de la no. 301 la 940, cam 2500 bucăți”¹⁴. Inventarierea se realiza de către tânărul absolvent al Facultății de Litere a Universității din Cernăuți, Valdemar Clain, sub supravegherea profesorului Teofil Sauciuc-Săveanu. Deși nu se cunoaște cu exactitate dimensiunea colecției numismatice a muzeului care s-a pierdut în urma invaziei sovietice din anul 1940¹⁵, aceasta depășea 3000 de exemplare având în vedere că raportul pe anul 1907 al Muzeului Bucovinei din Cernăuți amintea existența unui fond de 3360 monede și bancnote¹⁶.

⁵ *Ibidem*, f. 14.

⁶ *Proces verbal asupra ședinței Delegației Permanente a Muzeului Regele Carol II din Cernăuți din 23 aprilie 1938*, DJSAN, Fond personal Nicolai Grămadă, B5, f. 21.

⁷ N. Grămadă, *Informațiuni*, Codrul Cosminului, 9, 1935, p. 335.

⁸ Muzeul „Regele Carol II” din Cernăuți, *Raport asupra activității muzeului pentru epoca de la 1 ianuarie 1936 până la 31 martie 1937*, Cernăuți, 1937, p. 6.

⁹ *Ibidem*, p. 7.

¹⁰ În momentul angajării, asistentului i s-au precizat cu exactitate atribuțiile: ghidaj și supravegherea colecțiilor, dar principala activitate era cea de inventariere a colecției de numismatică a muzeului, *Proces verbal asupra ședinței Delegației Permanente a Muzeului „Regele Carol II” din Cernăuți din 11 decembrie 1936*, DJSAN, Fond personal Nicolai Grămadă, B5, f. 13.

¹¹ Monica Dejan, *op. cit.*, p. 528.

¹² *Ibidem*.

¹³ DJSAN, Fond personal Nicolai Grămadă, B1/1896-1939, f. 126.

¹⁴ *Ibidem*, f. 127.

¹⁵ „Au dispărut o mulțime de monede de valoare: 134 monede romane, 2 grecești, 2 macedoneene, 2 barbare, apoi un însemnat număr de monede moldovenești... De asemenea, a dispărut tezaurul monetar aflat de D-l Dr. T. Balan la Lehăceni, în jud. Cernăuți, în 1939, și dăruit Muzeului, apoi mai multe sute de monede din epoca nouă, din diferite state. S-a pierdut tezaurul de aur de la Mărăței, au dispărut toate obiectele de aur și de argint, precum și diferite obiecte din secția arheologică.” *Cronică*, Anuarul Muzeului Bucovinei, 1-2, 1943-1944, seria 2, 1944, p. 292.

¹⁶ *Sechzehnter Rechenschaftsbericht des Bukowiner Landes-Museums in Czernowitz. Vereinsjahr 1907*, Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums, 15, 1907, p. 81.

acceptată cu unanimitate de voturi, fiind
numiți membri onorari domnii: Nicu Flondor,
fostul ministru Victor Stănescu-București, Paul Verona și
dr. Ghe. Teslovschi - Cămpulung; iar membri corespondenți:
domnii: dr. Em. Săhleanu, dr. Petre Lecta,
dr. Nicolae Grămadă, dr. Cornelia Simionovici, dr. Friedr.
E. Becke, dr. Rudolf Gassauer - Lucrea, dr. Cezar
Ambrășevici, Prof. A. Năbio - Rădăuți, Ing. șef. Walther
Stübgen - Hirschner, dr. Radu Popovici, director A. F.
Schmidt, Directorul Muzeului Cămpulung și Directorul
Muzeului Rădăuți S. Tonet.

Pe 1.5. La „Evenitiale” se discută situația fondurilor
Muzeului depuse la Casa de Economie a Bucovinei
și se hotărăște ca dr. H. Morar să fie rugat
să întreprindă pașii necesari pentru recuperarea
pagubelor suferite prin conversiune.

Președintele dr. I. I. Nistor, după ce aduce domnului
I. Văsoviu mulțumiri pentru activitatea desfășurată
în interesul Muzeului, ridică ședința la orele 13.

Președinte, Secretar,
Clain.

Pl. I. Filă dintr-un proces verbal întocmit de Vladimir Clain-Stefanelli la Muzeul Bucovinei din Cernăuți.

În plus, din afirmațiile profesorului Sauciuc-Săveanu aflăm că se cunoștea predarea din partea Universității din Cernăuți către Muzeul Țării Bucovinei a „colecției de monete medievale, colecția s-a compus între alte monete, cam 92 bucăți de aur și taleri de argint”¹⁷. Profesorul Sauciuc-Săveanu deținea procesele verbale de predare a colecției numismatice a Universității către muzeu, publicându-le în încercarea de a putea păstra măcar informația științifică, piesele fiind pierdute probabil la acea dată¹⁸. Cercetarea internă făcută pentru a lămuri această situație a dovedit că predarea colecției numismatice s-a făcut prin căpitanul de jandarmi E. Fischer, dar piesele nu s-au regăsit în inventarele muzeului, neexistând nicio dovadă a predării lor¹⁹.

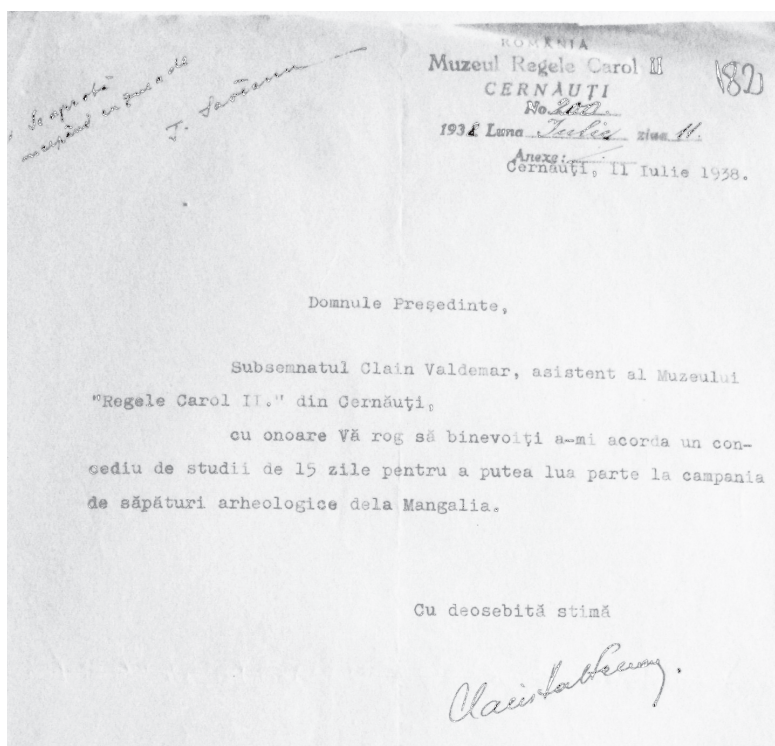
În anul 1938, *Raportul* menționează din nou activitatea susținută de V. Clain care se ocupă de continuarea inventarierii colecțiilor, având ca prioritate colecția de numismatică: „înainte de toate se

¹⁷ Proces verbal asupra ședinței Delegației Permanente a Muzeului Regele Carol II din Cernăuți din 3 octombrie 1937, DJSAN, Fond personal Nicolai Grămadă, B5, f. 17.

¹⁸ T. Sauciuc-Săveanu, *Colecția de monete și alte obiecte antice a Universității Regele Carol al II-lea din Cernăuți.*

Șchiță istorică și inventar, Codrul Cosminului, 10, 1936-1939 (1940), p. 124-134.

¹⁹ Proces verbal asupra ședinței Delegației Permanente a Muzeului Regele Carol II din Cernăuți din 4 februarie 1938, DJSAN, Fond personal Nicolai Grămadă, B5, f. 20.

Pl. II. Solicitarea lui Vladimir Clain-Stefanelli pentru concediu de studii.

inventariază grupa numismatică, cu care lucru este însărcinat dl. asistent V. Clain. Inventarierea monedelor progresează mereu și va fi terminată în scurt timp. Până acum s-a ajuns la nr. 1250 cu circa 3200 bucăți de monede, iar inventarierea medaliilor este deja terminată și posedă 336 numere cu 340 bucăți de medalii²⁰. Numărul nu va fi definitiv, având în vedere că această colecție va crește constant în anii următori prin donații și achiziții făcute în ritm susținut: „privitor la eventuala cumpărare a colecției numismatice de la domnul ing. Adam Appenzeller se va decide ulterior; după ce dl. asistent V. Clain va fi cercetat și intrat în legătură cu posesorul acestei colecții, în deosebi în privința pieselor rare, de care Muzeul are nevoie spre completarea colecției numismatice existente²¹. Aceste documente reprezentând inventarele numismatice și arheologice la care Valdemar Clain a lucrat mai bine de doi ani nu se găsesc în Fondul Nicolai Grămadă de la Direcția Județeană Suceava a Arhivelor Naționale, astfel că nu avem posibilitatea reconstituirii impresionantei colecții de la Cernăuți.

În aprilie 1938, angajat al muzeului, Vladimir Clain-Stefanelli întocmește procesele verbale ale ședințelor Comitetului Director în calitate de secretar (pl. I). La începutul lunii iulie, solicită concediu (pl. III) pentru a putea participa la săpăturile arheologice de la Mangalia²², trimițând ulterior o carte poștală de la Mangalia către directorul muzeului, profesorul T. Stupnicki, cu rugămintea de a i se prelungi concediul: „văd însă că și anul ăsta va trebui să stau aici o lună întregă. Avem de altfel mulțumirea de a fi descoperit anul acesta o mulțime de lucruri frumoase și interesante ... Amintesc doar o diademă și cercei de aur cu capete de lei găsiți acum câteva zile²³ (pl. III).

²⁰ DJSAN, Fond personal Nicolai Grămadă, B1/1896-1939, f. 130.

²¹ Proces verbal asupra ședinței Delegației Permanente a Muzeului Regele Carol II din Cernăuți din 4 februarie 1938,

DJSAN, Fond personal Nicolai Grămadă, B5, f. 19.

²² DJSAN, Fond personal Nicolai Grămadă, B1/1896-1939, f. 182.

²³ *Ibidem*, f. 183.

Vă rog să luați la cunoștință că în urma
întârzierii d-lui prof. I. - Savescu, trebuie să reuș
stau aici ^{mai} câteva zile până la terminarea
lucrărilor. Cererea pentru prelungirea
concediului sosește.

Vă rog să îngăduiți întârzierea cu care vă comunic
cele de mai sus. Credem că nu voi întârzi prea mult
pe aici. Văd însă că și aceluia vă trebuie să stănați
o lună în țară. Aveți de altfel multă muncă de a fi
descoperit unul acesta o multitudine de lucruri
frumoase și interesante. Vă voi prezenta amănunțit
bine oral - lucru și fotografii. Amintea doar de o adresă
și de arce de aur în capete de lei și de o altă țară.
Am aflat că fiul d-lui, Leiskovici, a căsătorit. Va transmite cele
mai bune și sincere felicitări cu ocazia aceasta.

Cu respectuoase salutări
de la Mangalia
V. Clain

Pl. III. Carte poștală expediată de la Mangalia de Vladimir Clain-Stefanelli.

O ultimă prezență a numelui Valdemar Clain în actele muzeului din Cernăuți datează de la 1 februarie 1939, când se solicită angajarea unui înlocuitor provizoriu având în vedere că asistentul a plecat la Roma cu o bursă de studii²⁴.

Toate propunerile și planurile pe care le aveau angajații și conducerea Muzeului „Carol II” din Cernăuți se vor anula odată cu ultimatumul sovietic și evacuarea autorităților române la Suceava. Scurta reîntoarcere în muzeul devastat de sovietici a însemnat o activitate imposibilă pentru directorul Muzeului Bucovinei din Cernăuți, Nicolai Grămadă. În 1947, autoritățile române unifică Muzeul Orășenesc din Suceava cu Muzeul Bucovinei de la Cernăuți²⁵, dar acest nou muzeu nu mai avea valoarea dată de personalitățile care i-au trecut pragul și au lucrat la dezvoltarea edificiului cernăuțean.

Vladimir Clain-Stefanelli, după încercările dificile ale războiului, se va stabili împreună cu soția sa, Elvira-Eliza Clain-Stefanelli, în Statele Unite, unde vor avea împreună o remarcabilă carieră în domeniul numismaticii.

*Some unpublished data about the early career of Vladimir Clain-Stefanelli (1914-1982)
dedicated to the celebration of 100 years of his birth*

ABSTRACT

Vladimir Clain-Stefanelli and his wife, Elvira-Eliza Clain-Stefanelli, were some of the most important American numismatic authors and curators. Their careers were closely linked with the Smithsonian's Division of Numismatics and the National Numismatic Collection.

The early career of Vladimir Clain-Stefanelli (Valdemar Clain) started at the Cernăuți (Černivci) University in 1935 as the assistant of prof. Teofil Sauciuc-Săveanu and after 1937 as curator in the “Carol II” Museum from Cernăuți (Černivci).

Several documents preserved in the Archives of Suceava County offered information about his work in the museum when he started to put in order the numismatic collection and the archaeological artifacts. His short activity in the museum ended in 1939, when he received a scholarship from the Romanian Academy in Rome.

FIGURES CAPTION

- Pl. I. File from a report written by Vladimir Clain-Stefanelli at the Bucovina Museum from Cernăuți (Černivci).
- P. II. Vladimir Clain-Stefanelli request for vacation.
- Pl. III. Postcard mailed from Mangalia by Vladimir Clain-Stefanelli.

²⁴ *Proces verbal asupra ședinței Delegației Permanente a Muzeului Regele Carol II din Cernăuți din 1 februarie 1939,*

DJSAN, Fond personal Nicolai Grămadă, B5, f. 22.

²⁵ Monica Dejan, *op. cit.*, p. 531.